

Ngày 27/4/2018, tại Học Viện Tài Chính, Hội thảo khoa học do học Viện tổ chức với chủ đề “Chính sách thuế, tài chính đặc thù cho phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp, đổi mới sáng tạo Quốc Gia”.

Tại hội thảo này, tác giả Bùi Duy Hoàng (PGĐ Trung Tâm) cùng đồng tác giả với bà Phạm Thị Diệu Linh (Giảng viên – Trường Cao Đẳng Kinh Tế Đối Ngoại) với bài tham luận “Thế Nào Là Tổ Chức Cá Nhân Có Hoạt Động Khởi Nghiệp Sáng Tạo Và Đầu Tư Cho Khởi Nghiệp Sáng Tạo?”.

THẾ NÀO LÀ TỔ CHỨC CÁ NHÂN CÓ HOẠT ĐỘNG KHỞI NGHIỆP SÁNG TẠO VÀ ĐẦU TƯ CHO KHỞI NGHIỆP SÁNG TẠO?

Bùi Duy Hoàng
Phạm Thị Diệu Linh

1. Giới thiệu

Trong thời gian qua, Chính phủ đã có nhiều quyết sách đề cập đến hỗ trợ doanh nghiệp khởi nghiệp điem hình như: Luật Hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa số 04/2014/QH14 ngày 12/6/2017; Nghị quyết số 35/NQ-CP về “Hỗ trợ và phát triển DN đến năm 2020”, Chính phủ ban hành ngày 16/5/2016; Đề án “Hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia đến năm 2025”, được phê duyệt tại Quyết định số 844/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ ngày 18/5/2016 với mục tiêu là khẩn trương hoàn thiện hệ thống pháp lý hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo; thiết lập được Cổng Thông tin khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia; ...

Tuy nhiên, để xây dựng chính sách hỗ trợ hay tài trợ hoặc được hưởng các định mức ưu đãi về thuế chúng ta cần phải xác định rõ các tiêu chí để giúp các nhà làm chính sách, Chính phủ cũng như cộng đồng, doanh nghiệp ...xác định rõ các tiêu chí, mục tiêu, cách đánh giá ...về hoạt động khởi nghiệp sáng tạo và đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo

nhằm đem lại hiệu quả khuyến khích đạt giá trị thiết thực như kỳ vọng của cả xã hội và cộng đồng.

2. Các khái niệm

- **Khởi nghiệp:** Khởi nghiệp chính là điểm khởi đầu của một sự nghiệp nào đó. Người bắt đầu bất kỳ một hoạt động nào đó gắn liền với sự sống, tồn tại, phát triển có tính chất phát triển nghề nghiệp gọi chung là khởi nghiệp. Đứng dưới góc độ là Công ty (doanh nghiệp) thì khởi nghiệp hay “doanh nghiệp khởi sự” chính là từ khi “khai sinh” ra “Công ty”.

- **Sáng tạo:** Là trong quá trình làm việc luôn luôn suy nghĩ, tìm tòi và học hỏi để tìm ra cái mới, cách giải quyết tốt nhất để đạt được hiệu quả tốt nhất. Hoặc là quá trình hoạt động của con người tạo ra những giá trị vật chất, tinh thần, mới về chất... Tuy nhiên theo Nguyễn Hạnh “Sáng tạo” là hoạt động tạo ra bất cứ cái gì, có đồng thời tính mới và tính ích lợi (trong phạm vi áp dụng cụ thể)¹.

- **Khởi nghiệp sáng tạo là gì?** Hiện nay các nhà khoa học, các nhà chính sách, người ta đưa ra khái niệm “Khởi nghiệp sáng tạo” (“startup”) để luận bàn như thế nào? Theo pháp luật Việt Nam hiện luật Hỗ Trợ Doanh Nghiệp Nhỏ và Vừa số 04/2017/QH14 (thông qua ngày 12 tháng 6 năm 2017) đã đề cập đến khái niệm này ở điều 17 và điều 18. Theo Điều 3, Nghị định số 56/2009/NĐ-CP ngày 30/6/2009 của Chính phủ đã định nghĩa về “Doanh nghiệp nhỏ và vừa”. Tuy nhiên, định nghĩa thế nào là “Doanh nghiệp nhỏ và vừa khởi nghiệp sáng tạo” thì còn chờ Nghị định của Chính phủ quy định chi tiết về điều này. Hay cụ thể là thế nào là khởi nghiệp sáng tạo thì văn bản chưa định nghĩa (quy định).

Nếu dựa trên tiêu chí ý nghĩa của “từ” thuật ngữ “khởi nghiệp” và “sáng tạo” thì việc “khởi nghiệp sáng tạo” là *bất kỳ một người nào, một tổ chức nào có bất kỳ một hoạt động nào tạo ra bất cứ cái gì đồng thời có tính mới và tính hữu ích (trong phạm vi áp dụng cụ thể) gắn liền với ý thức phát triển nghề nghiệp, dùng hoạt động sáng tạo cụ thể để phát triển nghề nghiệp (lĩnh vực/mô hình) cụ thể nào đó nhất định thì được hiểu là khởi nghiệp sáng tạo*. Như vậy, khởi nghiệp sáng tạo không nhất thiết phải là những cá nhân hay doanh nghiệp bắt đầu khởi sự mới có thể khởi nghiệp sáng tạo mà người ta có thể sáng tạo từ nền tảng cái đang có, cái hiện hữu đang hoạt động, tồn tại và phát triển bình thường nhưng trong quá trình lao động sáng tạo họ có thể hình thành lên một phương pháp làm mới, kỹ thuật mới, cách tiếp cận mới ... làm nảy sinh một loại hình (kinh doanh/sản xuất) mới. Đây cũng chính là việc xuất hiện hiện tượng khởi nghiệp sáng tạo.

Điều này có thể minh chứng từ việc thừa hưởng thành quả của công nghệ viễn thông, kết nối định vị toàn cầu phát triển (GPS) và nền tảng trình duyệt (iOS, Android và Windows Phone). Mà ý tưởng “Uber” của Travis Kalanick tại Mỹ đã hình thành từ năm 2008. Bản thân Travis Kalanick và người đồng khởi nghiệp Uber của anh là *Garrett Camp đều không phải là người kinh doanh taxi và xuất phát điểm là người viết phần*

¹ <http://www.triphuc.com/sang-tao-la-gi.html>

mềm tin học. Nhưng với tư duy sáng tạo và đã hình thành lên ý tưởng kinh doanh ngành vận tải mà không cần vốn đầu tư như không “xe”, không “bãi đậu”, không “tài xế” ... như cách kinh doanh của các hãng taxi truyền thống.

Từ ý tưởng nêu trên, đã thúc đẩy Anthony Tan và Hooi Ling Tan (Malaysia) đã hình thành ý tưởng rằng: *Đời sống người dân có thể tốt hơn lên rất nhiều nếu hệ thống giao thông hoạt động một cách hiệu quả và văn minh.* Do vậy mà ý tưởng về một ứng dụng đặt xe taxi đã ra đời và được lựa chọn vào vòng chung kết của cuộc thi “Kế hoạch kinh doanh 2011” (*Business Plan Contest 2011*) của trường Kinh tế Harvard (*Harvard Business School*). Ngay sau đó, tháng 6 năm 2012 hãng Grab taxi ở Malaysia đã ra đời, chính từ ý tưởng sáng tạo của cá nhân đã thúc đẩy các doanh nghiệp khởi nghiệp thành công. Như vậy, sáng tạo khởi nghiệp có tính sáng tạo và có cả tính kế thừa, chuyên giao cũng như hình thành và phát triển.

Đặc điểm của khởi nghiệp sáng tạo thường bao gồm thiếu bóng giáng khái niệm có tính lịch sử, vốn đầu tư thường là vốn của cá nhân và xác suất thành công không cao. Ví dụ quá trình hình thành Uber của Travis Kalanick đã phải trải qua sau 2 lần thất bại là một ví dụ điển hình.

- Cá nhân hay tổ chức khởi nghiệp sáng tạo?

Mọi ý tưởng ban đầu đều xuất phát từ một cá nhân, cá nhân có thể sáng tạo để khởi nghiệp. Tuy nhiên để ý tưởng phát triển lan tỏa tạo thành mô hình “đang phát triển”, thì thường cá nhân không thể thực hiện được. Để một ý tưởng có chuyên hóa tích cực vào trong hoạt động thực tiễn và có khả năng kích hoạt (ăn khách, linh hoạt, hoặc thay đổi phương thức sản xuất ...) thành mô hình được xã hội và chính quyền chấp nhận thì mô hình này đòi hỏi phải có 3 yếu tố căn bản đó là: Nhân lực để triển khai, vốn (tiền, hoặc máy móc công nghệ, nhà xưởng ...) và các quy định của pháp luật (vì những yếu tố sáng tạo thường vượt ra ngoài những quy định của pháp luật hiện hành). Như vậy, việc thành công trong sáng tạo khởi nghiệp của cá nhân là rất thấp, do đó thông thường có sự kế thừa từ sáng tạo, sáng kiến của cá nhân từ đó các tổ chức tiếp nhận và tổ chức triển khai (cấp vốn, nhân lực, xin phép ...) tập trung nghiên cứu hoàn thiện các giải pháp để mô hình hoạt động (thành công) và trở thành tổ chức khởi nghiệp sáng tạo.

- Công ty khởi nghiệp sáng tạo là gì?

Theo tác giả Hoàng Quang Tuyên và Hội An² thì: *“Công ty khởi nghiệp” (startup) là một loại hình doanh nghiệp có thể dưới dạng một công ty, một hiệp hội hay thậm chí một tổ chức tạm thời được thiết lập để mưu tìm một mô hình kinh doanh ăn khách và linh hoạt. Những startup này là doanh nghiệp mới thành lập, ở pha “đang phát triển” và đang điều nghiên thị trường.*

Theo cách khái niệm này thì câu trước và câu sau không đồng nhất, vì không thể gọi “một tổ chức tạm thời” là “doanh nghiệp mới thành lập” được. Như vậy để xác định

² http://danang.gov.vn/web/khoi-nghep/kien-thuc-khoi-nghep/chi-tiet?id=1940&_c=87536945

“Công ty khởi nghiệp sáng tạo” thì trước hết đây phải là một công ty (theo quy định của pháp luật hiện hành – tùy theo từng quốc gia), mà công ty này chỉ đang ở dạng khởi sự (mới hình thành đang tìm cách phát triển) và có mục tiêu vận dụng các ý tưởng sáng tạo của cá nhân nào đó hoặc tổ chức nào hoặc bắt đầu kết hợp (hoặc thuê) người để nghiên cứu sáng tạo ý tưởng nào đó và đưa vào vận dụng để đạt mục tiêu khởi nghiệp từ những ý tưởng sáng tạo này thông qua sự nghiên cứu hoàn thiện ý tưởng để trở thành mô hình vận hành được trong thực tiễn. Nói cách khác *Công ty khởi nghiệp sáng tạo là công ty mới thành lập và mục tiêu của công ty là phát triển kinh doanh hoặc sản xuất dựa trên ý tưởng sáng tạo mới hình thành.*

- Đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo

Nếu đầu tư hiểu theo nghĩa rộng của từ điển quản trị là: *Hoạt động sử dụng các nguồn lực tài chính, nguồn lực vật chất, nguồn lực lao động và trí tuệ để sản xuất kinh doanh trong một thời gian tương đối dài nhằm thu về lợi nhuận và lợi ích kinh tế xã hội*³. Thì thế nào là đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo? Thực chất chỉ khởi nghiệp sáng tạo cũng chính là chỉ đầu tư mà chỉ giới hạn hẹp lại phạm vi đối tượng “khởi nghiệp sáng tạo”.

Như vậy, những ai có thể “đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo”, theo như phân tích ở trên thì khái quát rằng bất kỳ cá nhân nào, tổ chức nào cũng có thể đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo. Điều này không giới hạn về phạm vi, quy mô và điều kiện đầu tư. Tuy nhiên, đối với mỗi một lĩnh vực cụ thể, cần phải thống nhất khái niệm. Ví dụ một cá nhân nào đó có ý tưởng sáng tạo nào đó và dự kiến phát triển nghề nghiệp từ ý tưởng đó thì hiển nhiên cá nhân đó phải đầu tư trí tuệ, thời gian, vật lực để nghiên cứu (thí nghiệm, thực nghiệm ...) ngay từ đầu bằng chính sự tự túc đầu tư của bản thân trong một phạm vi nhất định.

Nếu mọi hoạt động đầu tư của chủ thể “khởi nghiệp sáng tạo” được xác định như là một chủ thể đầu tư thành lập một doanh nghiệp (khởi sự) bình thường thì họ có hai vai trò vừa là nhà đầu tư vừa là chủ thể hoạt động sản xuất (kinh doanh), trong trường hợp này được gọi là chủ thể khởi nghiệp sáng tạo. Chủ thể không tham gia vào quá trình xây dựng ý tưởng, thành lập công ty, nhưng sẵn sàng đầu tư tài chính cho doanh nghiệp sáng tạo này hoạt động chính là một chủ thể thứ hai. Chủ thể đầu tư này chính là nhà đầu tư thuần túy (chỉ đầu tư vốn), họ không tham gia tổ chức, điều hành hoạt động của công ty khởi nghiệp sáng tạo này. Mục đích của họ là đầu tư vốn nhằm chia lợi nhuận của công ty khởi nghiệp sáng tạo. Vì vậy, nhà đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo (hay gọi là: Đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo) chính là những chủ thể đầu tư vốn (tính bằng tiền) góp vào doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo để nhằm thu lại lợi nhuận đầu tư thông qua việc doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo kinh doanh hoặc sản xuất trong một thời kỳ nhất định theo quy định của luật pháp hoặc theo thỏa thuận của nhà đầu tư và doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo.

Hiện tượng sáng tạo thì diễn ra rất phổ biến trên nhiều lĩnh vực, các công ty, tập đoàn lớn thường có cả đội ngũ nghiên cứu sáng tạo (cải tạo, cải tiến công nghệ, cải tiến

³ <http://quantri.vn/dict/details/9217-khai-niem-dau-tu>

mô hình ...) một cách chuyên nghiệp. Tuy nhiên với đặc thù khởi nghiệp sáng tạo là phát triển nghề nghiệp ở điểm khởi đầu mà không có nền tảng sẵn có để so sánh đối chiếu chỉ dựa trên một niềm tin vào “ý tưởng mới” dẫn đến khởi nghiệp sáng tạo có tính rủi ro cao. Do đặc thù khởi nghiệp (bắt đầu chính là khởi sự) thì hiển nhiên nó không thể có lịch sử cũng như không có báo cáo tài chính quá khứ, chưa có kiểm định nào được thực hiện mà chỉ dựa trên một nền tảng “ý tưởng”, chính vì vậy nhà đầu tư thường gặp phải rủi ro khi đầu tư tài chính cho loại hình công ty này.

Thế nào là một tổ chức?

Tổ chức có thể được định nghĩa theo các cách khác nhau. Theo Ducan (1981), tổ chức là một tập hợp các cá nhân riêng lẻ tương tác lẫn nhau, cùng làm việc hướng tới những mục tiêu chung và mối quan hệ làm việc của họ được xác định theo cơ cấu nhất định.

Bên cạnh đó, tổ chức cũng được coi là một hệ thống các hoạt động do hai hay nhiều người phối hợp hoạt động với nhau nhằm đạt được mục tiêu chung.

Theo các nhà tâm lý học tổ chức thì có 4 đặc điểm chung đối với tất cả các tổ chức là:

- ✓ Thứ nhất, kết hợp các nỗ lực của các thành viên
- ✓ Thứ hai, có mục đích chung
- ✓ Thứ ba, phân công lao động
- ✓ Thứ tư, hệ thống thứ bậc quyền lực

3. Đặc trưng cơ bản của tổ chức và cá nhân có hoạt động khởi nghiệp sáng tạo và đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo

Tổ chức	Cá nhân
Hoạt động khởi nghiệp sáng tạo	
<ul style="list-style-type: none"> - Có tư cách pháp nhân - Hoạt động có tổ chức - Có văn hóa tổ chức - Chịu trách nhiệm hữu hạn - Phương pháp kinh doanh, hoặc sản xuất mới (hoặc mô hình mới) chưa từng xuất hiện trên thị trường - Khả năng thành công thấp, tính rủi ro cao - Có xây dựng phương án triển khai các hoạt động sáng tạo áp dụng vào trong sản xuất hoặc kinh doanh. Tổ chức tìm ý tưởng, hoặc thừa kế ý tưởng từ một cá nhân sáng tạo nào đó. 	<ul style="list-style-type: none"> - Không có tư cách pháp nhân - Hoạt động cá nhân độc lập - Không có văn hóa tổ chức - Chịu trách nhiệm vô hạn - Phương pháp kinh doanh, hoặc sản xuất mới (hoặc mô hình mới) chưa từng xuất hiện trên thị trường - Khả năng thành công thấp, tính rủi ro cao - Thường không xây dựng phương án triển khai bài bản mà dựa vào ý tưởng và kinh nghiệm bản thân để triển khai.

Đầu tư cho khởi nghiệp sáng tạo

<ul style="list-style-type: none"> - Có tư cách pháp nhân - Hoạt động có tổ chức - Có văn hóa tổ chức - Chịu trách nhiệm hữu hạn - Có phương pháp kinh doanh, có chuyên gia về tài chính (có đăng ký đầu tư lĩnh vực về tài chính, tổ chức tín dụng ...) - Khả năng thành công cao, tính rủi ro thấp - Có xây dựng phương án triển khai đầu tư tài chính - Có nghiên cứu các giải pháp đầu tư - Đối tượng đầu tư là công ty khởi nghiệp sáng tạo. - Phương pháp đầu tư có thể tài trợ, cho vay, góp vốn, mua cổ phần, liên kết ... 	<ul style="list-style-type: none"> - Không có tư cách pháp nhân - Hoạt động cá nhân độc lập - Không có văn hóa tổ chức - Chịu trách nhiệm vô hạn - Thường không xây dựng phương án triển khai bài bản mà dựa vào ý tưởng và kinh nghiệm bản thân cũng như niềm tin cá nhân với nhau để triển khai. - Khả năng thành công thấp, tính rủi ro cao - Đầu tư thông qua hình thức góp vốn, mua cổ phần của các doanh nghiệp khởi nghiệp, có vai trò như một cổ đông; - Hoặc đầu tư vào các nhóm cá nhân có ý tưởng khởi nghiệp để phát triển ý tưởng, hỗ trợ thành lập doanh nghiệp và hưởng tỉ lệ cổ phần trong doanh nghiệp khởi nghiệp.
--	--

Tài liệu tham khảo

Nguyễn Hạnh, <http://tiasang.com.vn/-doi-moi-sang-tao/Khong-nen-danh-dong--startup-voi-khoi-nghiep-10325>

Hoàng Quang Tuyền - Hội An - http://danang.gov.vn/web/khoi-nghiep/kien-thuc-khoi-nghiep/chi-tiet?id=1940&_c=87536945

<http://dean844.most.gov.vn/tin-tuc/doanh-nghiep-khoi-nghiep-doi-moi-sang-tao-la-gi.html>

Lueg, Rainer, Lina Malinauskaite, and Irina Marinova. "The vital role of business processes for a business model: the case of a startup company." *Problems and Perspectives in Management* 12.4 (2014): 213-220.

Kask, Johan; Linton, Gabriel (2013). "Business mating: When start-ups get it right". *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. 26 (5): 511. doi:10.1080/08276331.2013.876765.

AMES F. MCDONOUGH III (2007). "The Myth of the Patent Troll: An Alternative View of the Function of Patent Dealers in an Idea Economy". *Emory Law Journal*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=959945. Retrieved 2007-07-27.

<http://ictnews.vn/khoi-nghiep/ong-truong-gia-binh-dung-nham-lan-ban-ca-phe-ban-pho-thi-khong-the-goi-la-khoi-nghiep-145336.ict>

